

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ УНИВЕРЗИТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ
Институт за правне и друштвене науке

САДАШЊОСТ И БУДУЋНОСТ
УСЛУЖНОГ ПРАВА

Уредник
ДРАГАН ВУЈИСИЋ

Крагујевац
2022.

САДАШЊОСТ И БУДУЋНОСТ УСЛУЖНОГ ПРАВА

Зборник реферата по позиву са Међународног научног скупа одржаног 27. маја 2022. године, на Правном факултету у Крагујевцу у организацији Института за правне и друштвене науке Правног факултета Универзитета у Крагујевцу.

Међународни научни одбор Мајског саветовања:

Проф. др Маркус Фаро де Кастро, Правни факултет Универзитета у Бразилији; Проф. др Данче Манолева-Митровска, Правни факултет "Јустинијан I", Универзитета "Кирил и Методије" Скопље; Проф. др Миха Јухарт, Правни факултет Универзитета у Љубљани; Проф. др Хрвоје Качер, Правни факултет Свеучилишта у Сплиту; Проф. др Един Ризвановић, Правни факултет Универзитета "Џемал Биједић" у Мостару; Проф. др Снежана Миладиновић Дробнич, Правни факултет Универзитета Црне Горе; Проф. др Миодраг Мићовић, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу

ИЗДАВАЧ: Правни факултет Универзитета у Крагујевцу
Институт за правне и друштвене науке
Јована Цвијића 1, 34000 Крагујевац
телефон: (034) 306 513, 306 504
телефакс: (034) 306 540
е-пошта: faculty@jura.kg.ac.rs
веб: <http://.jura.kg.ac.rs>

РЕЦЕНЗЕНТИ Проф. др Хрвоје Качер
Проф. др Снежана Миладиновић Дробнич
Проф. др Миодраг Мићовић

ЗА ИЗДАВАЧА: Проф. др Снежана Соковић

УРЕДНИК: Проф. др Драган Вујисић

ШТАМПА: Графичка радња "Кварк", Краљево

ТИРАЖ: 100

ISBN 978-86-7623-112-6

Штампање Зборника подржало Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

*Др Зоран Павловић, редовни професор
Правног факултета за привреду и правосуђе
Универзитета Привредна академија у Новом Саду*

*УДК: 347.61/.64
DOI: 10.46793/XVIIIMajsko.607P*

ПРАВО НА НЕЗАБОРАВ И ОБАВЕЗЕ (ДЕЦЕ) ПРЕМА РОДИТЕЉИМА

Резиме

Право на старост је посебно људско право, са нагласком на право на помоћ и подршку старијима, нарочито када су у стању потребе. Постојећа позитивно-правна решења неопходно је међусобно ускладити, а инкриминација понашања где су занемарени родитељи од стране деце је тек последњи правни механизам који реагује на последицу, али не нуди решења овог питања. Фокус не само овог рада већ и пажња јавности усмерени су на права и обавезе које чланови породице имају према старијима, а које често не испуњавају. Обавезе (деце) према родитељима или старатељима не подразумевају само право на издржавање, јер би то искључило сва остала права једних и обавезе других. Свим старијим члановима нашег друштва припада право на незаборав како би могли да уживају у свом праву на достојанствену старост. Постојећа законодавна решења у области породичноправне заштите, радног права, социјалних услуга или здравствене заштите треба повезати у систем заштите, а невидљиве учинити видљивијима и у породици и у друштву.

Кључне речи: *право на незаборав, обавезе деце према родитељима, достојанствена старост, систем заштите.*

1. Уместо увода

Изградња пирамиде људских права довела је данас и до признавања права грађанства праву на старост. Да би се боље разумели различити аспекти овог права, неопходно је имати у виду чињеницу да без обзира на прокламоване циљеве о једнаким правима за све чланове друштва, реч је о популационој групи чија су права и њихово потенцијално угрожавање углавном била у другом плану. Чињеница је да имамо изузетно низак природни прираштај, да овај рад пишемо у 2022. години, и да је свака пета особа у Србији старија од 65 година и да у већини живе у градским насељима. Сходно наведеном, у овом раду желимо да утврдимо да ли су старији заборављени од стране своје деце и у ком обиму, али још

важније, какве су законске могућности да и када желе да се брину о својим старијим родитељима или старатељима то заиста могу и да учине. Тема рада и права на незаборав родитеља и обавеза њихове деце има за циљ да се идентификују одређени проблеми и дају препоруке у циљу остваривања, заштите и унапређења права на старост.

Прво питање које ћемо у том контексту поставити јесте, а ко су заиста старије особе?! Специфична, рањива група становништва чији се број прогресивно повећава у општој популацији, коју означавамо као особе старије животне доби, могу бити дефинисани у односу на почетак старости. Према дефиницији Светске здравствене организације (СЗО)¹ старије особе су оне од 60 – 75 година, старе су особе од 76 до 90 година, а веома старе су особе изнад 90 година. Старење би према СЗО означавало процес промена у различитим функцијама а старија доб би се означавала мушкарце и жене који су старији од 65 година живота. Тражећи одговор на друго питање, у чему се све састоји небрига одрасле деце према родитељима, долазимо до проблема везаног за насиље над старијим особама. Феномен насиља над старијима, према дефиницији СЗО обухватао би физичко насиље/злостављање, психичко насиље или злостављање, сексуално, финансијско-економско насиље, занемаривање па и напуштање.

Прегледом релевантне литературе закључујемо да је тема права на незаборав старијих недовољно обрађена са малим бројем истраживања и радова, али и маргинализована у друштву.² Подаци Републичког завода за статистику говоре да је реч о малом броју овако пријављеног насиља почињеног од стране одрасле деце према родитељима, што треба прихватити са резервом додуше, јер се подаци о животној доби тешко могу издвојити на начин да би се добио овакав закључак, али је и чињеница да родитељи изузетно ретко пријављују да су жртве било ког вида насиља које је починило њихово (одрасло) дете. Са друге стране, чињеница да постоје родитељи који су жртве своје деце мора бити констатована.

Зато је циљ овог рада да укаже на одређене недостатке у важећем правном оквиру, чијим би се отклањањем могло доћи до боље ситуације, бар у погледу обавеза деце, која желе да се брину о својим родитељима или старатељима, онда када им је помоћ и подршка њихове деце неопходна. У стратешком смислу, сведоци смо тренутно израде и усвајања многих стратегија, које без стварне

¹ https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf?sequence=1 (преузето са сајта 11. марта 2022).

² Љубичић, М. М., *Насиље дјеце над родитељима*, Београд, 2020, стр. 10. „Јер од ћутања, како то каже дивни Хал Пепински, нема горег злочина. Због тога вјерујем да треба отворити табу теме каква је она о насиљу над родитељима. То је, сасвим је јасно, тек први, али нужан корак, предуслов да се помогне и очевима и мајкама, и њиховим насилним кћеркама и синовима, али и друштву, да буду хуманији и више по мјери човјека. Очеви и мајке према којима су насилна њихова дјеца, налазе се око нас. О свом искуству ћуте – јер шта би друго могли? Осим тога, они – гле изненађења – не спадају нужно у категорију старих. Ко су ти људи?“

реализације и помоћи угроженим породицама не могу допринети решењу нити једног питања везаног за испуњавање обавеза одрасле деце према родитељима.

Да ли ће тема економског и сваког другог насиља над родитељима и у домаћој науци и јавном говору бити откривена на онај начин на који смо утврдили постојање фемицида или насиља над женама и децом почетком овог или крајем прошлог века. Ако би се тако нешто десило, тада заборав деце према родитељима не би био „табу“ тема. Порука из народне песме, да се на оца (родитеља) рука (али ни нога) не диже, али да се обавезе испуњавају, водило би у проактивну улогу институција на бригу о човеку и породици уопште, оснажило би оне очеве и мајке који се са оваквом невољом сусрећу да потраже помоћ за себе и своје потомке. Оваква тема не треба да изазива сажаљење, већ сигурност и поверење у институције, које треба да нам пружају правну заштиту у случају угрожавања нашег људског права на старост.

Већи број усвојених стратегија о старијима и насиљу над њима или породичноправној заштити остају само слово на папиру, без стварне подршке и помоћи угроженим породицама, ако не осудимо насиље као недозвољени модус понашања, уз рушење става да су родитељи дужни да до краја својих живота се старају о добробити своје дјеце, и демографски алармантна ситуација у вези са старењем, које прати јачање предрасуда према овом, све бројнијем сегменту становништва. Ово су само неки од показатеља који указују на то да не знамо шта нас чека по питању важном за опстанак нације у будућности!!

2. Неколико примера и питања у вези са њима

Већ смо истакли да се не зна колико је родитеља жртва властите деце. То је непопуларна тема у Србији. У суседној Хрватској су израчунали да чак 35 одсто породичног насиља спада у насиље деце над члановима породице.³ Непознато је колико деце и тинејџера психички угњетава мајку или оца. Новинари који се баве темом занемаривања и злостављања родитеља од стране деце истичу да је бројка све већа, али родитеље је срамота да пријаве сопствене потомке. Они позову полицију или се обрате неком саветовалишту и центру за социјални рад тек када буквално буду уплашени за сопствени живот. Тако се полицији, према подацима организације „Насиље у породици“, по подацима објављеним крајем 2021. године пријављује тек 16,5 одсто случајева породичног злостављања. У четвртини случајева насилници су све чешће, деца. Статистика показује и да нешто више од пет одсто старијих од 65 година трпи сурово породично угњетавање. Упркос томе што су стварне размере овог облика тортуре над укућанима далеко веће од пријава, из прошлогодишње статистике центара за социјални рад може се видети да од преко 4.800 пријављених злостављача, чак 1.087 чине „остали“. А то су чланови породице који не спадају ни у групу „муж или партнер“, ни у групу „отац“. Значи, мајке и сама деца. Истовремено, ради се

³ <https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:354139->

о психичком или финансијско економског насиљу. Сами родитељи стиде да пријаве, мислећи да су погрешили у васпитању детета. У медије доспевају само најдрастичнији случајеви, а полицији и центрима се пријављују тек ретки примери, кад жртвама буде превише занемривања. Патријархални систем бриге деце о родитељима је очито превазиђен, али је проблем у томе што нови још увек није до краја дефинисан и препознат као такав.

Небрига према старима постоји и она није само злостављање, већ је заборав и уколико родитеље оставимо гладне или у хигијенски недовољно прихватљивим условима. Често су деца запослена или немају довољно средстава за издржавањем своје породице, а не и родитеља, што често доводи до проблема. Питање је, да ли они могу и на који начин, бити решавани.

3. Парадигма права на незаборав и обавезе према родитељима у српском друштву

Као и многе друге земље, и Република Србија се развија као друштво, те се притом суочава са сложеним друштвеним проблемима. Неки од њих тичу се и чињенице да живимо у земљи која се носи са последицама оружаног сукоба, избеглиштва, раздвојених породица, привредне транзиције, социјалне изолације старијих и друго, што је неминовно имало и има последице не само на појединце, већ и на породицу и све њене чланове. Сиромаштво, недовољан број локалних услуга у систему заштите, све већи број старијег становништва у општој популацији и недостатак одговарајуће подршке често су присутни у многим срединама.

Породичне норме о међугенерациској подршци у таквом друштвеном окружењу не подразумевају само обавезе родитеља или старатеља (усвојилаца) према њиховој деци, већ и обрнуто, посматрајући ствари из перспективе одраслог детета према родитељима, нарочито онима у стању потребе. Понашање деце и других одговорних према родитељима и старијима уопште требало би најпозитивније оценити уколико је оно усклађено са вредностима које треба да карактеришу данашњу породицу. Али, уколико међугенерациска солидарност и размена подршке није одговарајућа у односу на потребе старијих, свдећи се често али не и довољно на обавезу издржавања, то не значи да долази и до кршења нормативних аспеката, али сигурно долази до повреде других обавеза од стране одрасле деце према родитељима, идући од амбивалентности ка забораву унутар породице. Међугенерациска солидарност важи за све генерације и подразумева бригу о старијим и обавезама која није само ствар чланова породице, већ и обавеза заједнице и државе. Чињеница је да неки старији немају децу, док нека деца нису у могућности да се брину о остарелим родитељима. Нека деца се брину о старијима „на даљину“, док постоје и случајеви када деца једноставно не желе да воде рачуна о својим старијим члановима породице. Небрига о старијима није правило, али ни изузетак данас. Страх од суда јавности, осећај кривице, стереотипи и предрасуде, уз недостатак поверења у институције

система које треба да помогну, доводе до тога да се праве бројке о броју старијих којима је помоћ и подршка неопходна не знају.

Измене законодавства у Републици Србији о регулативи везаној за питање целоживотних обавеза деце према родитељима би требало размотрити што пре, јер су сличне материјалноправне одредбе у различитим законским текстовима у последњих четрдесет и више година њихове примене показале видљивим бројне недостатке и законске празнине. Развој правне теорије с једне стране и промене у друштвеном окружењу намећу истовремено нова питања. Примена неписаних правила код нпр. уговора о доживотном издржавању умањују и транспарентност овог правног института и правну сигурност грађана.

Још је сложенија ситуација када се ради о другим облицима испуњавања обавеза (деце) према старијима (родитељима). Иако се она сматрају нормалним понашањима врло често због материјалних немогућности али и многих других (не)извињавајућих разлога одрасла деца нису спремна да испуне своје обавезе давања подршке и помоћи родитељима, посебно када су они у стању потребе због старости или болести.

Треће, али не и најмање важно, јесте брига деце о родитељима са неким обликом инвалидитета, који су принуђени да прихватају овакву врсту подршке од своје деце. О оваквим примерима не постоје релевантна истраживања која би указала на њихов број, и јавност се са њима упознаје тек по реакцији независних институција које започињу поступак утврђивања заштите често по сопственој иницијативи, али и кроз извештавање друштвено одговорних медија о случајевима деце са родитељима који су у стању потребе.

Питање помоћи и подршке свим овим категоријама није упитно, већ је реч искључиво о стварању околности које би довеле до равноправнијег третмана старијих у стању потребе, независно од услуга у локалној заједници, јер право на достојанствену старост и незаборав треба да имају сви грађани и грађанке доступно свима једнако.

За старост се треба припремати, тако што морамо имати на уму да се старење не дешава тамо неким другима, већ да ће се оно дешавати и нама. Ово не смемо да игноришемо ни као појединци, као заједница и као држава, да би могли да се организујемо у солидарно друштво које не заборавља, већ има одговарајућу меру бриге родитеља према деци, а одрасле деце према родитељима, уз што већу укљученост старијих у друштво.

У циљу осигурања квалитета живота старијих потребно да радимо на константној промени свести да старост пер се није болест, јачати поверење у институције, прекинути са дискриминацијом по основу година, омогућити материјалну сигурност сваком старијем од 65 (70) година који нема пензију или приходе, уз обезбеђивање различитих врста услуга у виду подршке за живот у биолошкој или сродничкој породици, а тек након тога и смештај у одговарајућу установу социјалне заштите.

Бригу о родитељима од стране одрасле деце законодавац је препознао одавно, а ове норме заокружене су и кривичним законодавством у одредбама о

злостављању и занемаривању старијих или избегавању давања издржавања. Оваква кривична дела често су скривена, игнорисана и потцењена, имајући у виду чињеницу да је пријављивање одрасле деце као насилника од стране родитеља изузетно ретка појава. Посебно је проблематично тзв. пасивно насиље које претпоставља неиспуњавање обавеза према старом лицу, без намере да му се нанесе психофизички дистрес, и активном злостављању које укључује такву намеру. То, уз одређени број тзв. економске експлоатације у кругу породице, кроз неограничена располагања пензијом или управљања имовином без пристанка правих власника, отвара потребу за старатељском заштитом, смештај и туђу негу и помоћ, независно од постојећих сродника.

4. Нормативни оквир бриге о родитељима – корак ближе стварању система заштите

Упркос чињеници да се данас више него икада пре поклања доста пажње положају старијих особа и проблемима са којима су они суочени, нема документа који би на систематичан и целовит начин представљао извор права, правну заштиту, правне процедуре/поступке за старије особе, укључујући ту и обавезе одрасле деце према родитеља, већ је заштита ове групе лица/становништва регулисана кроз више закона и подзаконских аката. Но, прегледом законодавства у Мађарској, Румунији, Аустрији и Шпанији, можемо констатовати да ни ови правни системи не препознају такав пропис који би обједињено третирао наведену материју. Уставно-правни систем Републике Србије ову тему препознаје кроз Устав Србије, Закон о социјалној заштити, Закон о спречавању насиља у породици, Породични закон, Закон о здравственом осигурању, Закон о забрани дискриминације, Кривични законик и други.

Устав Републике Србије

Као највиши правни акт једне државе, у коме се јемче и гарантују основна људска права и слободе посебно је написан део којим се уређују људска и мањинска права и слободе која се односе на сваког појединца. Иако се у чл. 21. забрањује дискриминација између осталог и по основу старости, а у члану 68. којим се уређује здравствена заштита посебно наводе стари, сам уставни текст не препознаје и не спомиње старије особе као посебну друштвену групу.

Породични закон

Према Породичном закону (Сл. гласник РС, бр. 18/2005, 72/2011 - др. закон и 6/2015) одређено је да се потребе родитеља могу ценити у односу на године, здравље, образовање, имовину, приходе и у односу на друге околности од значаја за одређивање издржавања. Потребне повериоца издржавања се разликују од случаја до случаја и не могу се сматрати истим у сваком конкретном случају. Какве су могућности потомка цениће се у складу са његовим приходима, могућности за запослење и стицање зараде, његовом

имовином, његовим личним потребама, обавезом да издржава друга лица и у складу са свим другим околностима од значаја за одређивање издржавања. Према чл. 156 Породичног закона - Издржавање родитеља одређено је да:

(1) Родитељ који је неспособан за рад, а нема довољно средстава за издржавање, има право на издржавање од пунолетног детета или другог крвног сродника у правој нисходној линији, односно од малолетног детета које стиче зараду или има приходе од имовине, сразмерно његовим могућностима.

(2) Нема право на издржавање родитељ ако би прихватање његовог захтева за издржавање представљало очигледну неправду за дете односно другог крвног сродника.

Углавном се издржавање родитеља одређује у новцу, али сасвим је могуће одредити га и на неки други начин уколико постоји о томе споразум родитеља и детета. То би било изводљиво уколико су родитељу неопходни лекови и храна, па се родитељ и дете споразумеју да на тај начин дете издржава родитеља. Најчешће се издржавање (старање о родитељима) даје у натури када између родитеља и детета постоји заједница живота. Овај споразум, споразум о законском издржавању се мора сачинити у облику јавнобележничког записа, како је дефинисано одредбама Породичног закона. Трајање издржавања родитеља у правилу траје док за тим постоји потреба, што се одређује увек у сваком конкретном случају. Правила вођења поступка пред судом регулисана су Законом о парничном поступку, док се поједина правила примењују и из Закона о наслеђивању и Закона о облигационим односима.

Закон о наслеђивању прописује да је **лице које се теже огрешило о оставиоца неиспуњењем законске обавезе издржавања недостојно да буде наследник, а исто тако оно може бити искључено из права на нужни део.** Суд на недостојност неког лица пази по службеној дужности. Ипак, оставилац има право да опрости недостојност и то мора бити учињено у облику потребном за завештање. Недостојност није сметња за потомке недостојног лица који могу наследити као да је недостојно лице умрло пре оставиоца.

Закон о социјалној заштити

Као циљеви социјалне заштите се између осталог наводе очување и унапређење породичних односа, као и унапређење породичне, родне и међугенерациске солидарности, предупредивање злостављања, занемаривања или експлоатације, односно отклањања њихових последица. Сви циљеви социјалне заштите остварују се пружањем услуга социјалне заштите и другим активностима. Овај закон као корисника права или услуга препознаје пунолетно лице старије од 65 година (старији корисник) када је његово благостање, безбедност и продуктиван живот у друштву угрожен ризицима услед старости, инвалидитета, болести, породичних и других животних околности. Као корисници услуга посебно су наведена лица за која постоји опасност да ће постати или већ јесу жртве занемаривања, злостављања, експлоатације, насиља односно насиља у породици. Сваки појединац и породица којима је неопходна

друштвена помоћ и подршка ради савладавања социјалних и животних тешкоћа и стварања услова за задовољење основних животних потреба имају право на социјалну заштиту која се обезбеђује пружањем услуга социјалне заштите и материјалном подршком.

Кривични законик

Кривични законик посебно не санкционише насиље над старијим особама, нити има предвиђено кривично дело за злостављање старијих лица/особа, али се поједина кривична дела против брака и породице, као што је насиље у породици, недавање издржавања, кршење породичних обавеза, затим поједина кривична дела против живота и тела као што су напуштање немоћног лица, обљуба над немоћним лицем, злоупотреба поверења на посредан начин односе на старије особе/лица. Такође се на посредан начин односе и она кривична дела која су садржана у Закону о спречавању насиља у породици. Кривични законик у 195. чл. прописује као кривично дело недавање издржавања, па је тако прописано да **лице које не даје издржавање за лице које је по закону дужан да издржава, а при томе је та дужност утврђена извршном судском одлуком или извршним поравнањем пред судом или неким другим надлежним органом, у износу и на начин како је то одлуком или поравнањем утврђено, биће кажњено новчаном казном или затвором до две године.** Неће бити кажњено лице које из оправданих разлога није давало издржавање, што се цени у сваком конкретном случају и врло се рестриктивно цени стандард оправданих разлога који би омогућили избегавање казне. Ако за родитеља услед недавања законског издржавања на које је обавезан давалац настану тешке последице, учинилац ће бити строже кажњен и то казном затвора од три месеца до три године. Суд, међутим, најчешће прибегава изрицању условне осуде када постоје законски услови за то. Тада суд може одредити обавезу учиниоцу да измири све доспеле обавезе и да даље уредно даје издржавање. Ако лице не испуни своју обавезу наведену у условној осуди, доћи ће до опозивања исте.

Приказан нормативни оквир уз одговарајућа стратешка документа заиста отвара читаву лепезу могућности како све одрасла деца могу да се брину о својим родитељима (старатељима). Али, питање је на које желимо да потражимо одговор, да ли је одраслој деци увек омогућено да се брину (и негују) своје родитеље.

5. Проблеми у извршавању обавеза и (не)једнакост у пружању бриге и неге према родитељима и решења *de lege ferenda*

Није немогуће замислити ситуацију у којој одрасла деца и њихови родитељи живе у посебним домаћинствима. У том случају запосленом детету је онемогућено да се адекватно брине о својим родитељима. Одредбе Закона о

раду прописује да запослени има право на одсуство са рада уз накнаду зараде у укупном трајању од пет радних дана у календарској години због теже болести члана уже породице у које спадају и родитељи. Овде се не налазе и родитељи и деца који не живе у заједничком домаћинству.

Законом о раду (Сл. гласник РС, бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013 и 75/2014) регулисано је да због бриге и неге чланова уже породице, запослени има право на пет дана плаћеног одсуства у току календарске године. Ужу породицу чине деца, брачни друг, родитељи, браћа, сестре или старатељи који живе у истом домаћинству са запосленим. Тако деца могу да добију од послодавца одсуство због теже болести родитеља са којим живе.

С обзиром на чињеницу да могућност узимања боловања регулише Закон о здравственом осигурању (Сл. гласник РС, бр. 107/2005, 109/2005 - испр., 57/2011, 110/2012 - одлука УС, 119/2012, 99/2014, 123/2014, 126/2014 - одлука УС, 106/2015 и 10/2016 - др. закон), који родитеље убраја у категорију шире породице, запослени нема право на плаћено одсуство због њиховог лошег здравственог стања.

Судска пракса у овој материји је врло сиромашна, али не због тога што нема кршења права, већ што се поступци не покрећу. Решење би могло бити усаглашавање закона о раду и о здравственом осигурању.

Неопходно је увести могућност узимања боловања кад треба неговати родитеља без обзира на то да ли деца живе са њима у заједници или не. Код нас законом није уређено да су одрасла деца обавезна да брину о родитељима, а тек није да због тога добију пет дана одсуства са посла. Дискриминација према старима постоји и она није само злостављање, већ је и то ако га одрасло дете остави без задовољења хигијенских стандарда.

Исто тако, овај закон прописује да лице које се стара о особи оштећеној церебралном парализом, дечијом парализом, неком врстом пlegије или оболелој од мишићне дистрофије и осталим тешким обољењима, на основу мишљења надлежног здравственог органа, може на свој захтев да ради са непуним радним временом, али не краћим од половине пуног радног времена и да остварује право на одговарјућу зараду, сразмерно времену проведеном на раду, у складу са законом, општим актом и уговором о раду.

Могућност узимања боловања регулише Закон о здравственом осигурању (Сл. гласник РС, бр. 107/2005, 109/2005 - испр., 57/2011, 110/2012 - одлука УС, 119/2012, 99/2014, 123/2014, 126/2014 - одлука УС, 106/2015 и 10/2016 - др. закон), који родитеље убраја у категорију шире породице, па запослени нема право на плаћено одсуство због њиховог лошег здравственог стања. Тренутно запослени, према Закону о раду, има право да ради краће од осам часова, али не мање од половине пуног радног времена уколико се стара о особи оштећеној церебралном парализом, неком врстом пlegије или оболелој од мишићне дистрофије. За остваривање овог права потребно је мишљење надлежног здравственог органа, међутим, Закон није јасно одредио ко је то. Тумачење каже да се ови прописи примењују и у ситуацијама кад постоји потреба да дете

пружи негу родитељу. Дакле, уз неодређен орган коме се обраћамо и произвољно тумачење, не можемо ићи ка правној сигурности.

6. Друге обавезе деце према родитељима којима је неопходна помоћ и подршка

Пратећи концепт Права детета, примећујемо да ни један од постојећих односно важећих решења не разматра остварење права родитеља са инвалидитетом, односно обавеза свих ка толеранцији према таквим групама. Реч је о малолетној деци особа (родитеља) са инвалидитетом. Уопштено, ни један од постојећих закона или прописа, ма колико добро регулисан био, не омогућава и не осигурава остварење људских права и основних људских слобода уколико нису осигурани пратећи услови у оквиру заједнице и друштва те уколико не постоји подршка друштва у виду развоја толеранције према особама с инвалидитетом. У том контексту тешко је говорити о пружању подршке, када немамо апсолутно никаквих истраживачких података о проблематици породица где у заједничком домаћинству живе и такве особе. Основа за расправу је, можемо ли у некој будућој реформи законодавства и прављења система подршке за извршење обавеза деце према старијим, увести права особа с инвалидитетом (у овом случају родитеља) и права деце у улози неговатеља. Досадашња пракса показала је да овој групи није посвећено довољно пажње ни с једног аспекта остваривања њихових права, било као деце, било као неговатеља, али су такви случајеви изостављени и из система социјалне и здравствене заштите.

Та законска и социјална изолација има за последицу непостојећу или непотпуну евиденцију тих породица, њихових потреба, те евентуалних ризичних фактора који их угрожавају или онемогућавају у остваривању пружања неге родитељима. Иако је реч о једном екстремном случају, у складу са укупним бројем особа са инвалидитетом који постоји у нашем друштву, та хипотетичка бројка није мала.

У контексту права на незаборав, треба да истакнемо да оно припада свим родитељима којима је потребна помоћ и подршка.

7. Уместо закључка

Право на старост, посебно људско право, дуго је било занемарена тема код нас, са нагласком на право на помоћ и подршку старијима, нарочито када су у стању потребе. У домаћој науци ова тема је отворена тек недавно. Постојећа позитивно-правна решења неопходно је међусобно ускладити, а инкриминација понашања где су занемарени родитељи од стране деце је тек последњи правни механизам који реагује на последицу, али не нуди решења овог питања. Фокус не само овог рада већ и пажња јавности усмерени су на права и обавезе које чланови породице имају према старијима, а које често не испуњавају. Обавезе (деце) према родитељима или старатељима не подразумевају само право на

издржавање, јер би то искључило сва остала права једних и обавезе других. Свим старијим члановима нашег друштва припада право на незаборав како би могли да уживају у свом праву на достојанствену старост. Постојећа законодавна решења у области породичноправне заштите, радног права, социјалних услуга или здравствене заштите треба повезати у систем заштите, а невидљиве учинити видљивијима и у породици и у друштву.⁴

У домаћој науци, ова је тема отворена тек недавно. Разлога за то има много. Реч је о невидљивој појави – родитељи ретко кад пријављују да су на њих руку дигла њихова дјеца. Потреба за прећуткивањем ових чињеница има многе разлоге: од научне моде и јавног дискурса о насиљу, до немоћи система да помогне, или барем да не одмаже родитељима у васпитању младе генерације, те да заштити и очеве и мајке као и њихову насилну дјецу онда када се насиље деси, односно када се обавеза треба испунити. Посебан случај бриге о родитељима представља брига деце која нису одрасла према родитељима са инвалидитетом. Она у нашем друштву, али ни у правном систему нису препозната, чак и у ситуацијама када је то неопходно, а у складу са принципима о најбољем интересу детета.

Тако је једно на изглед питање грађанског права, добило и своју кривичноправну, али и димензију питања људских права уопште, па према томе и људског права на старост.

Следећи корак је да омогућимо старијима да имају достојанствену старост, уз подршку одраслој и свакој другој деци, а у складу са правилом о најбољем интересу детета, али и најбољем интересу његових родитеља.

Стварање система заштите и незаборављање важан су фактор у давању легитимитета права на достојанствену старост.

*Zoran Pavlović, Ph.D., Full-time Professor
Faculty of Law for Commerce and Judiciary,
University of Business Academy of Novi Sad*

RIGHT TO REMEMBER AND OBLIGATIONS TOWARDS PARENTS

Summary

The right to old age is a special human right, with an emphasis on the right to help and support for the elderly, especially when they are in a state of need. Existing

⁴ Павловић, З., Санчанин, Ђ., *Насиље над старијима - de lege lata et de lege ferenda*, Зборник радова: Право и друштво у условима пандемије, Нови Сад, 2021, стр. 198.

positive legal solutions need to be harmonized, and the incrimination of behavior where parents are neglected by children is only the last legal mechanism that reacts to the consequences, but does not offer solutions to this issue. The focus of not only this work, but also the attention of the public is focused on the rights and obligations that family members have towards the elderly, which they often do not fulfill. Obligations (of children) towards parents or guardians do not only imply the right to maintenance, because that would exclude all other rights of some and obligations of others. All older members of our society have the right to be remembered so that they can enjoy their right to a dignified old age. Existing legislative solutions in the field of family law protection, labor law, social services or health care should be integrated into the protection system, and the invisible ones should be made more visible in the family and society.

Key words: *right to be remembered, children 's obligations to parents, dignified old age, protection system.*

Литература

- Љубичић, М. М., *Насиље дјеце над родитељима*, Београд, 2020.
- Павловић, З., Санчанин, Ђ., *Насиље над старијима - de lege lata et de lege ferenda*, Зборник радова: Право и друштво у условима пандемије, Нови Сад, 2021.
- Закон о здравственом осигурању, Сл. гласник РС, бр. 107/2005, 109/2005 - испр., 57/2011, 110/2012 - одлука УС, 119/2012, 99/2014, 123/2014, 126/2014 - одлука УС, 106/2015 и 10/2016 - др. Закон.
- Закон о раду, Сл. гласник РС, бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013 и 75/2014.
- Закон о ратификацији Конвенције УН о правима детета, Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори, бр. 15/90 и Сл. лист СРЈ – Међународни уговори бр. 4/96 и 2/97.
- Закон о социјалној заштити, Сл. гласник РС, бр. 24/2011.
- Закон о ратификацији Конвенције УН о правима детета, Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори, бр. 15/90 и Сл. лист СРЈ – Међународни уговори, бр. 4/96 и 2/97.
- Кривични законик, Сл. гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019.
- Породични закон, Сл. гласник РС, бр. 18 од 24. фебруара 2005, 72 од 28. септембра 2011 – др.закон од 22. јануара 2015.
- https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf?sequence=1
- <https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:354139->

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

338.46:34(082)

САДАШЊОСТ и будућност Услужног права /
уредник Драган Вујисић. - Крагујевац : Правни факултет,
Институт за правне и друштвене науке, 2022
(Краљево : Кварк). - XIV, 1061 стр. ; 25 cm

"Зборник реферата по позиву са Међународног
научног скупа одржаног 27. маја 2022. године,
на Правном факултету у Крагујевцу у организацији
Института за правне и друштвене науке Правног
факултета Универзитета у Крагујевцу." --> колофон.
- Тираж 100. - Напомене и библиографске
референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Summaries.

ISBN 978-86-7623-112-6

1. Вујисић, Драган, 1962- [уредник]
а) Услуге делатности -- Правни аспект --
Зборници б) Услуге -- Правна заштита -- Зборници

COBISS.SR-ID 68792329